

# ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ у Чернігівській області

**Валерій ДАВИДЕНКО,**  
здобувач,  
Національний науковий  
центр «Інститут аграрної  
економіки»

УДК 332.021.8

Досліджено проблеми раціонального використання сільськогосподарських земель у Чернігівській області та запропоновано напрями їх розв'язання. Проаналізовано зміни у структурі земельного фонду Чернігівської області. Встановлено, що забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу АПВ потребує запровадження економічних методів та інструментів державного регулювання з одночасним запровадженням механізму економічного стимулювання.

**Ключові слова:** *земельні ресурси, сільськогосподарське землекористування, раціональне використання земель, структура сільськогосподарських угідь, земельні відносини.*

## Постановка проблеми

**В** Україні 25 років тривають процеси трансформації земельних відносин. За цей час проведено роздержавлення сільськогосподарських угідь та їх передача у приватну власність. На базі колишніх колективних сільськогосподарських підприємств на новій організаційно-правовій основі створено агроформування ринкового типу, а частина громадян змогли розширити особисті селянські господарства за рахунок приєднання до них земель-

них часток (паїв) без утворення юридичної особи.

Створення реального власника земель, який би прагнув до раціонального, екологічнобезпечного й ефективного їх використання — було визнано ключовою метою проведення земельної реформи, що почалася з прийняття Постанови Верховної Ради Української РСР «Про земельну реформу» № 563-ХІІ від 18.12.1990 р. З 15 березня 1991 року всі землі були визнані об'єктом земельної реформи. Однак, радикальних змін

у відношенні до землі, як до національного багатства, та формування ефективних власників сільськогосподарських угідь, які були б зацікавлені у раціональному й ефективному їх використанні, не відбулося. Сучасний стан земельних відносин актуалізує це питання та зумовлює необхідність подальших наукових розвідок, спрямованих на забезпечення ефективного й екологічнобезпечного використання сільськогосподарських угідь, збереження та відтворення родючості ґрунтів, форму-

вання відповідальності власників новостворених агроформувань за раціональне використання та охорону земель сільськогосподарського призначення.

Україна має потужний природно-ресурсний потенціал, необхідний для розвитку й ефективного функціонування аграрного сектору економіки та успішного вирішення продовольчої проблеми як на національному, так і на регіональному рівнях. Однак нинішній етап розвитку АПВ характеризується значною інтенсифікацією виробництва, недотриманням вимог природоохоронного законодавства, недосконалістю економічного механізму природокористування, порушенням технологій вирощування сільськогосподарських культур, що збільшує техногенно-антропогенне навантаження на земельні й інші природні ресурси країни та її окремих регіонів [1].

Нинішні тенденції та проблеми раціонального землекористування визначають умови ринкової економіки, соціально-економічні зміни. Вони вимагають розроблення й запровадження кардинально оновленого механізму інтегрованого управління земельними ресурсами окремих регіонів, країни. Економічний розвиток аграрної сфери залежить від ефективного, раціонального використання земельного фонду, вдосконалення наукових підходів до оцінки його стану та вибору оптимальної концепції і стратегії управління земельними ресурсами [2].

## Аналіз останніх досліджень

Теоретичні та практичні аспекти раціонального використання земель сільськогосподарськими підприємствами та відносин, що виникають у процесі суспільного виробництва, постійно привертала увагу,

як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Серед класиків їх вивченням займалися Д. Рікардо, К. Маркс, П.А. Столипін, М.І. Туган-Барановський, О.В. Чайнов, О.М. Енгельгардт, В.В. Докучаєв. Серед сучасних науковців слід виділити праці В.А. Борисової, В.Г. В'юна, В.В. Горлачука, А.С. Даниленка, Д.С. Добряка, О.А. Корчинської, В.Я. Месель-Веселяка, І.Р. Михасюка, Т.М. Ратошнюк, В.М. Русана, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, А.Я. Сохничя, А.М. Третьяка, М.М. Федорова, М.А. Хвесика, О.В. Ходаківської та ін. В їхніх працях запропоновані напрями, інструменти, механізми та практичні заходи, спрямовані на поліпшення екологічного стану земель, підвищення ефективності їх використання.

**Мета статті** — дослідити нинішній стан використання сільськогосподарських земель у Чернігівській області та розробити пропозиції раціонального їх використання.

## Виклад основного матеріалу

Проблема охорони та раціонального використання земель є одним із найважливіших завдань людства. Близько

98% харчових продуктів, які споживає людина, продукуються за рахунок землеробства. Історичні джерела засвідчують, що агрокультурою людство займається близько десяти тисячоліть [3]. За цей період в окремих частинах планети розквітали і гинули цивілізації, квітучі краї перетворювалися на безлюдні пустелі. Низька культура землеробства та хижацька експлуатація земель призводили до деградації ґрунтового покриву та зниження родючості ґрунтів [4]. Вчені підрахували, що за весь історичний період свого існування людство втратило близько 1,5-2 млрд га родючих земель [5, 6, 7]. Нині у світі частка земель, що мають високий ступінь деградації або повністю деградовані, становить 25% [8, с.132].

В Україні, ерозійні процеси ґрунтового покриву щорічно поширюються на площі 80-90 тис. га. Негативного впливу водної ерозії зазнає майже 13 млн га сільськогосподарських угідь. Половина орних земель є дефляційнонебезпечними [9, с. 25]. Мають місце тенденції зменшення рівня вмісту гумусу в ґрунтах України — на 0,3-0,6 тонни з 1 га щорічно [3].

Раціональне природокористування у сільському господарстві

Таблиця 1

### ЗЕМЕЛЬНИЙ ФОНД ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ЗМІНИ, тис. га

Види земельних угідь	1990	1995	2000	2005	2010	2014
Сільськогосподарські угіддя	2134,6	2121,5	2107,7	2103,4	2069,8	2068,4
– рілля	1534,7	1518,8	1348,0	1372,8	1405,0	1415,3
– перелogi	-	-	103,6	81,6	47,6	38,5
– багаторічні насадження	17,9	26,0	25,0	24,9	24,5	24,5
– сіножаті	313,6	299,2	334,9	329,3	308,9	307,1
– пасовища	256,7	277,5	296,2	294,8	283,8	283,0
Ліси та інші лісовкриті площі	687,6	708,8	712,0	715,4	738,1	739,4
Забудовані землі	94,6	99,1	100,8	99,6	99,6	99,9
Води (території, що покриті поверхневими водами)	65,9	60,4	67,5	67,7	68,0	68,0
Інші землі	152,0	138,9	145,8	147,9	158,4	158,1
<b>Всього земель</b>	<b>3191,8</b>	<b>3191,7</b>	<b>3190,3</b>	<b>3190,3</b>	<b>3190,3</b>	<b>3190,3</b>

Джерело: За даними Держгеокадастру

має базуватися на наукових за-  
садах організації території —  
створення оптимізованого агро-  
ландшафту з економічно обгрун-  
тованим і доцільним співвідно-  
шенням сільськогосподарських  
угідь, лісових насаджень, земель  
захисного та природоохоронного  
призначення [1].

Чернігівська область за пло-  
щею — одна з найбільших в Украї-  
ні, поступається лише Одеській  
та Дніпропетровській областям.  
Її територія займає близько 5,3%  
загальної площі країни.

Чернігівщина розташована у  
двох природно кліматичних зонах:  
Полісся та Лісостепу. Її геогра-  
фічне положення та природно-  
ресурсний потенціал зумовлюють  
визначальну роль сільського гос-  
подарства в економіці регіону.

Земельний фонд Чернігівської  
області на початок 2014 р. становив  
3190,3 тис. га, що на 1,5 тис. га  
менше порівняно з 1990 р. (табл. 1).

Сільськогосподарські угіддя  
займають 64,8% — 2068,4 тис. га,  
ліси та інші лісовкриті площі —  
23,2% — 739,4 тис. га, забудовані  
землі — 3,1%, води (території, що  
покріті поверхневими водами) —  
2,1%, близько 5% знаходиться під  
іншими землями. Порівняно з  
1990 р. площа сільськогосподар-  
ських угідь скоротилася на 3,1%,  
ріллі — на 7,8%, сіножатей — на  
2,1%, водночас збільшилися площі  
багаторічних насаджень та пасо-  
вищ на 36,9% і 10,2% відповідно.  
За 1990-2014 рр. збільшилася на  
7,5% площа лісів та лісовкритих  
площ. Збільшення площ лісів та  
пасовищ на фоні зменшення площ  
орних земель має позитивний  
вплив на екологічний стан сіль-  
ськогосподарських угідь та еколо-  
гічну ситуацію в області. Підтвер-  
джують це розраховані коефіці-  
єнти екологічної стабільності та  
антропогенного навантаження  
(табл. 2, табл. 3).

Для розрахунку коефіцієнта  
екологічної стабільності викори-  
стано таку формулу:

$$K_{ec} = \frac{\sum K_{ec_i}}{\sum P_i}$$

де  $K_{ec_i}$  — коефіцієнт екологічної  
стабільності  $i$ -го виду  
угідь;  
 $P_i$  — площа  $i$ -го виду угідь,  
тис. га.

Таблиця 2

## РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЄНТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Види земельних угідь	Коефіцієнт екологічної стабільності угіддя ( $K_{ec_i}$ ) <sup>*</sup>	1990		2000		2014	
		Площа угіддя ( $P_i$ ), тис. га	$K_{ec_i} \times P_i$	Площа угіддя ( $P_i$ ), тис. га	$K_{ec_i} \times P_i$	Площа угіддя ( $P_i$ ), тис. га	$K_{ec_i} \times P_i$
Сільськогосподарські угіддя	x	2134,6	x	2107,7	x	2068,4	x
– рілля	0,14	1534,7	214,9	1348,0	188,7	1415,3	198,1
– перелоги	0,14	-	0,0	103,6	14,5	38,5	5,4
– багаторічні насадження	0,43	17,9	7,7	25,0	10,8	24,5	10,5
– сіножаті	0,62	313,6	194,4	334,9	207,6	307,1	190,4
– пасовища	0,68	256,7	174,6	296,2	201,4	283,0	192,4
Ліси та інші лісовкриті площі	1,0	687,6	687,6	712,0	712,0	739,4	739,4
Забудовані землі	0,00	94,6	0,0	100,8	0,0	99,9	0,0
Води (території, що покріті поверхневими водами)	0,79	65,9	52,1	67,5	53,3	68,0	53,7
Інші землі	0,14	152,0	21,3	145,8	20,4	158,1	22,1
Всього земель	x	3191,8	1352,5	3190,3	1408,8	3190,3	1412,2
<b>Коефіцієнт екологічної стабільності (<math>K_{ec}</math>)</b>	<b>x</b>		<b>0,424</b>		<b>0,442</b>		<b>0,443</b>

\* за даними «Методичних рекомендацій оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування» [10, с. 15]

\*\* за даними Державного земельного кадастру  
Джерело: розраховано автором

Таблиця 3

## РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЄНТА АНТРОПОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ У ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Види земельних угідь	Бал угіддя ( $B_{uj}$ ) <sup>*</sup>	1990		2000		2014	
		Площа угіддя ( $P_i$ ), тис. га	$B_{uj} \times P_i$	Площа угіддя ( $P_i$ ), тис. га	$B_{uj} \times P_i$	Площа угіддя ( $P_i$ ), тис. га	$B_{uj} \times P_i$
Сільськогосподарські угіддя	x	2134,6	x	2107,7	x	2068,4	x
– рілля	4	1534,7	6138,8	1348,0	5392	1415,3	5661,2
– перелоги	4	-	0	103,6	414,4	38,5	154
– багаторічні насадження	4	17,9	71,6	25,0	100	24,5	98
– сіножаті	3	313,6	940,8	334,9	1004,7	307,1	921,3
– пасовища	3	256,7	770,1	296,2	888,6	283,0	849
Ліси та інші лісовкриті площі	2	687,6	1375,2	712,0	1424	739,4	1478,8
Забудовані землі	5	94,6	473	100,8	504	99,9	499,5
Води (території, що покріті поверхневими водами)	2	65,9	131,8	67,5	135	68,0	136
Інші землі	4	152,0	608	145,8	583,2	158,1	632,4
Всього земель	x	3191,8	10509,3	3190,3	10445,9	3190,3	10430,2
<b>Коефіцієнт антропогенного навантаження (<math>K_{an}</math>)</b>	<b>x</b>		<b>3,293</b>		<b>3,274</b>		<b>3,269</b>

\* за даними «Методичних рекомендацій оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування» [10, с. 15]

\*\* за даними Державного земельного кадастру  
Джерело: розраховано автором

За коефіцієнтами екологічної стабільності прийнято розрізняти екологічно стабільні території (0,67), середньо стабільні (0,51-0,66), стабільно нестійкі (0,34-0,50), екологічно нестабільні (0,33) [10, с. 15]. Відповідно до проведених розрахунків, встановлено, що Чернігівська область характеризується як стабільно нестійка. Чітко відслідковується тенденція до підвищення коефіцієнта екологічної стабільності, що слід розцінювати як позитивні зрушення. Так, за останні 24 роки він зріс на 5% і нині становить 0,443 (див. табл. 2). За даними Міністерства екології та природних ресурсів України екологічна стабільність агроландшафтів України характеризується стабільно нестійким рівнем (0,41). У розрізі областей України цей показник коливається від 0,28 у Закарпатській області до 0,74 у Дніпропетровській, Запорізькій та Миколаївській областях [11].

Не менш важливим показником, який свідчить про екологічну збалансованість ландшафтів та ступінь їх екологічного перетворення є коефіцієнт антропогенного навантаження, який характеризує рівень впливу господарської діяльності на стан земельних ресурсів.

Для розрахунку коефіцієнта антропогенного навантаження використано таку формулу:

$$K_{ан} = \frac{\sum B_{у} \times P_i}{\sum P_i}$$

де  $B_{уi}$  — бал  $i$ -го виду угідь за рівнем антропогенного навантаження;

$P_i$  — площа  $i$ -го виду угідь, тис. га.

Прийнято розрізняти високий рівень антропогенного навантаження (3,5), помірний (3,1-3,5), відносно низький (3,0) [12].

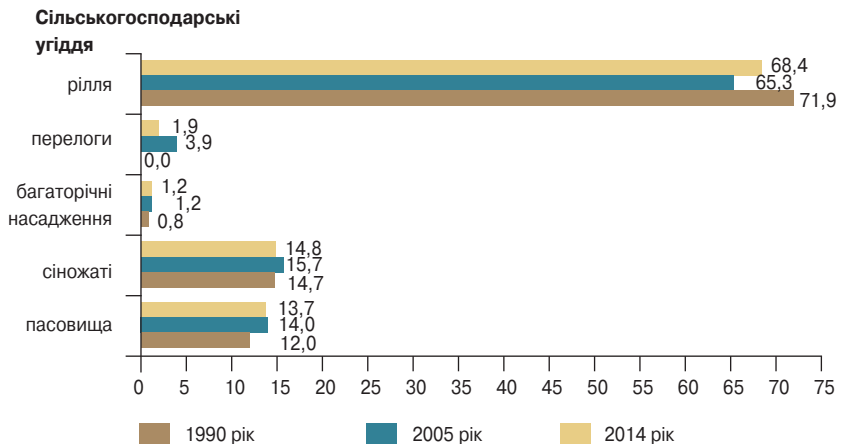


Рис. 1  
СТРУКТУРА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ, %

Джерело: за даними Держгеокадастру

За результатами досліджень земельні угіддя Чернігівської області характеризуються помірним рівнем антропогенного навантаження при величині коефіцієнта 3,269 з поступовим його зменшенням (табл. 3).

Чернігівська область посідає шосте місце в Україні за наявністю сільськогосподарських угідь та одинадцять — за площею ріллі. З 1990 р. у Чернігівській області простежується зменшення площ сільськогосподарських угідь. За період з 1990 р. по 2014 р. зміни відбулися і у структурі сільськогосподарських угідь.

Так, на початок 2014 р. у складі сільськогосподарських угідь Чернігівської області частка ріллі становила 68,4%, що на 3,5% менше порівняно з 1990 р. та на 3,1 більше, ніж у 2005 р. (рис. 1). Збільшення площ орних земель протягом останнього часу пояснюється скороченням перелогів та кормових угідь (сіножатей і пасовищ). Розораність сільськогосподарських угідь Чернігівської області (68,4%) є нижчою порівняно з більшістю інших областей та середнього показника по Україні, який становить 78,3%.

Поступово збільшуються площі під багаторічними насадженнями.

Протягом останніх років спостерігається нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва, що позитивно впливає на розвиток земельних відносин сільськогосподарських підприємств.

У період адміністративно-командної системи відбувалося значне розширення площ ріллі переважно за рахунок залучення до сільськогосподарського обороту малопродуктивних та ерозійно небезпечних земельних ділянок [13, с. 18]. У 1990 р. розораність сільськогосподарських угідь Чернігівської області становила 71,9%. Високий рівень розораності угідь, у тому числі на схилах, та майже повне припинення виконання комплексу робіт по захисту ґрунтів, активізували деградаційні й ерозійні процеси [13, с. 18]. Протягом останніх років стають помітними процеси агрохімічної деградації земель, що призводять до зниження родючості ґрунтів. За останні 5 років в області площі кислих ґрунтів збільшилися на 5% і становлять 56% орних земель.

Результати агрохімічної паспортизації земель Чернігівщини свідчать про зниження родючості ґрунтів. Недостатні обсяги застосування добрив, відсутність інших значних джерел поповнення ґрунту елементами живлення обумовили формування в землеробстві області гостродефіцитного балансу гумусу та поживних речовин [14, с. 103].

Такий стан вимагає вдосконалення системи управління земельними ресурсами на макро-, мезо- і мікрорівні, що реалізується через механізм земельно-регуляторної функції держави, окреслений нормативно-правовим та нормативно-методичним полем [1, с. 253]. Державна політика землевпорядкування здійснюється через систему правових і фінансово-кредитних механізмів формування економічно, екологічно та соціально обґрунтованої стратегії господарської діяльності в межах певного регіону чи території. Ця система сприяє досягненню збалансованості, оптимізації та раціоналізації економічної поведінки суб'єктів землекористування будь-якої форми власності та господарювання в межах певної територіально-галузевої структури. Таким чином, земельно-регуляторна функція держави об'єднує правові, економічні, екологічні, соціальні, техніко-технологічні та управлінські складові.

У цьому зв'язку мова має йти про посилення ролі держави в організації землевпорядного процесу. Важливо, щоб концептуальні основи раціонального природокористування були єдиними як для національного, так і для регіонального рівнів та обов'язково враховували специфічні особливості окремої території й рівня управління. Для досягнення бажаного ефекту, всі без винятку організаційні й еконо-

мічні заходи, спрямовані на раціональне використання й охорону земель від деградації мають знаходити відображення в загальнодержавній програмі використання земельних ресурсів, невід'ємними складовими якої мають бути: характеристика стану земельних ресурсів, визначення ключових проблем; встановлення розмірів платежів за використання земельних ресурсів, норм плати за їх забруднення, а також викиди й скиди забруднюючих речовин і розміщення відходів; пропозиції щодо пільгового оподаткування; розвиток екологічного страхування, екологоорієнтованого кредитування й аудиту.

Невіддільними складовими регіональних землеохоронних програм мають бути такі економічні інструменти, як прямі й непрямі субсидії; позики й пільгові кредити; запровадження режиму прискореної амортизації землеохоронних споруд та еко-техніки; пільгові ставки за непрямыми податками на продаж еко-техніки чи звільнення її від податків; податкові пільги приватним підприємствам на доходи від природоохоронних програм.

До основних інструментів, що доцільно використовувати на макрорівні належать: регулятори прямого впливу — рентні платежі, дотації на виробництво екологічної продукції, компенсаційні бюджетні виплати на відшкодування екологічних витрат, штрафи за порушення екологічного законодавства, страхування екологічних ризиків, капітальні витрати на поліпшення земель; регулятори непрямого впливу — підвищення нормативної грошової оцінки земельних угідь за рахунок поліпшення екологічної складової з одночасним зменшенням ставок оподаткування (місцеві земельні податки і платежі).

## Висновки та перспективи подальших досліджень

Серед основних причин, що зумовлюють погіршення якісного стану земель і зниження родючості ґрунтів, доцільно виділити такі:

- надмірне сільськогосподарське освоєння території, висока розораність сільськогосподарських угідь, порушення оптимального співвідношення між різними компонентами природного середовища, порушення великого кругообігу речовин у природі;
- недостатнє внесення в ґрунт органічних, мінеральних та бактеріальних добрив, дисбаланс поживних речовин у ньому, що склався в результаті значно більшого їх виносу із орного шару врожаєм сільськогосподарських культур порівняно з обсягами їх надходження в ґрунт;
- деградація та виснаження ґрунтового покриву, інтенсивна водна та вітрова ерозія, дефляція берегів на крупних водосховищах, великі селеві потоки в горах;
- надмірна кислотність і засоленість ґрунтів, погіршення їх фізико-хімічних властивостей;
- зменшення гумусомісткості ґрунтового покриву, погіршення якісного складу земель і зменшення їх продуктивності;
- радіоактивне та промислове забруднення земельного фонду.

Ключовими проблемами сільськогосподарського землекористування, що не вирішуються та стають хронічними, є: відсутність стратегії у землекористуванні й охороні земель, порушення законів землеробства, екологічної рівноваги, зневажання концепції сталого землекористування; відсутність дієвих національної,

галузевих і регіональних програм з охорони земель; ігнорування науково-обґрунтованих технологій раціонального використання земель; відсутність налагодженого, постійно діючого моніторингу якості ґрунтів хоча б у зонах з кризовим станом; відсутність ефективних екологічних важелів у землекористуванні, недосконалість нормативно-правової бази; відсутність стабільного та ефективного механізму фінансування заходів з охорони земель. Враховуючи сучасні екологічні проблеми у використанні земельних ресурсів, значення їх для суспільства в цілому, необхідно впроваджувати певні соціальні, економічні та екологічні обмеження щодо землекористування. Одночасно потрібно впроваджувати економічні стимули раціонального землекористування та санкції за нераціональне або екологічно небезпечне використання земель їх власниками і землекористувачами, ретельно проводити моніторинг земель.

Раціоналізація землекористування в країні має відбуватися шляхом широкого впровадження економічного стимулювання екологічних методів господарювання: зменшення ставок земельного податку, пільгове кредитування, пільгові позики (у тому числі без їх повернення при використанні коштів на екологічні цілі), прямі компенсаційні виплати, грошові премії тощо.

Використання природного ресурсного потенціалу в аграрному секторі потребує впровадження економічних методів та елементів регулювання природокористування. Ефективність механізму раціонального використання та відтворення природних ресурсів буде досягнуто за умови, що товаровиробник забезпечуючи виробництво необхідних чи запланованих обсягів продукції, мінімізуватиме витрати ресурсів та зводитиме до мінімуму шкідливий вплив господарської діяльності на довкілля та здоров'я людини.

## Література

- Третяк А.М. Концептуальні засади розвитку сільськогосподарського землекористування сільських територій: проект / А.М. Третяк; Національна академія аграрних наук України. — Київ: НААН, 2014. — 24 с.
- Горлачук В.В. Наукові основи управління земельними ресурсами: Лекція / Горлачук В.В., В'юн В.В., Сохнич А.Я. — Львів: НВФ «Українські технології», 2002. — 76 с.
- Корчинська О.А. Родючість ґрунтів: соціально-економічна та екологічна сутність: монографія / О.А. Корчинська. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 237 с.
- Русан В.М. Економіка раціонального сільськогосподарського землекористування: монографія / В.М. Русан. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 200 с.
- World Summit on Sustainable Development: Report / Johannesburg, South Africa, 26 August - 4 September, 2002. — New York: United Nations, 2002. — 170 p.
- Food and Soil. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.theglobaleducationproject.org/earth/food-and-soil.php>.
- Global assessment of land degradation and improvement / Bai Z.G., Dent D.L., Olson L., Schaepman M.E. / Identification by remote sensing. Report 2008/01, ISRIC — World Soil Information. — Wageningen, 2008. — 78 p.
- Khodakivska O.V. Environmentally sustainable use of agricultural land in Ukraine: problems and prospects of development / Khodakivska O.V., Bigdan O.V. // Wirtschaft und management: theorie und praxis. — Nurnberg, Deutschland, 2014. — p. 130-134.
- Ходаківська О.В. Екологізація сільськогосподарських земель: сучасний вимір та перспективи розвитку // Економіка АПК. — 2011. — № 10. — С. 23-29.
- Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування / Третяк А.М., Третяк Р.А., Шквир М.І. — К.: Ін-т землеустрою УААН, 2001. — 16 с.
- Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2012 році. — К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, LAT & K. — 2013. — 258 с.
- Добряк Д.С. Класифікація та екологічне використання сільськогосподарських земель / Добряк Д.С., Канаш О.П., Розумний І.А. — К., 2001. — 309 с.
- Трансформація земельних відносин до ринкових умов. Матеріали Одинадцятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 лютого 2009 р. / Саблук П.Т., Федоров М.М., Месель-Веселяк В.Я., Ходаківська О.В. та ін. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 116 с.
- Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області за 2012 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://eco23.gov.ua/data/uploads/dopovid\\_pro\\_stan\\_nd\\_2012-posl.pdf](http://eco23.gov.ua/data/uploads/dopovid_pro_stan_nd_2012-posl.pdf).
- Міляр Л.Ф. Проблеми використання земельних ресурсів у контексті забезпечення продовольчої безпеки / Л.Ф. Міляр // Вісник Сумського національного аграрного університету. — Серія: Фінанси і кредит. — Вип. 1. — 2012. — С. 250-253.

## PROBLEMS OF RATIONAL USE OF AGRICULTURAL LAND IN CHERNIHIV REGION

**Davydenko V.M.**

The problem of rational use of agricultural land in the Chernihiv region and suggests ways to solve them. Analyzed changes in the structure of land fund Chernihiv region. Established that the sustainable use of natural resources DLC requires the introduction of economic methods and tools of state regulation while the introduction of economic incentives.

**Keywords:** land resources, agricultural land use, sustainable land use, structure of farmland, land relations

## ПРОБЛЕМЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ЗЕМЕЛЬ В ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ

**Давыденко В.Н.**

Исследованы проблемы рационального использования сельскохозяйственных земель в Черниговской области и предложены направления их решения. Проанализированы изменения в структуре земельного фонда Черниговской области. Установлено, что обеспечение рационального использования природно-ресурсного потенциала АПП требует введения экономических методов и инструментов государственного регулирования в сочетании с экономическими стимулами.

**Ключевые слова:** земельные ресурсы, сельскохозяйственное землепользование, рациональное использование земель, структура сельскохозяйственных угодий, земельные отношения.